

UITSLUITEND. OPENHEID.

Yannick Brito Alves

Inleiding

Beste mensen, voor de opening van het academisch jaar wil ik graag een reflectie geven op iets wat we wellicht ‘De Openheid’ kunnen noemen. Met hoofdletter O. Het is dit gedachtegoed dat naar mijn idee de kern vormt van de argumenten van universiteitsbesturen met betrekking tot activistische thema’s. Wat ik precies bedoel met de Openheid, daar kom ik zo op.

Toen emeritus-hoogleraar Gloria Wekker vorig jaar bij ons op de UvH te gast was, heeft ze ons in een kort uurtje herinnerd aan haar werk over racisme in Nederland. In haar onderhand klassieke werk *Witte Onschuld*, beschrijft ze het Nederlandse paradoxale zelfbeeld, waarin Nederland zichzelf ziet als bijzonder tolerant en inclusief, maar haar eigen racistische uitsluitingsmechanismes daarmee over het hoofd ziet.

Toen ik vorig jaar betrokken was bij de protesten voor een academische boycot van Israël was het eenzelfde soort houding van tolerantie en openheid van de universiteitsbesturen, die me sterk deed denken aan deze paradox. Het interessante daarbij was, dat de openheid niet zozeer een *façade* was van een eigenlijk sluwe discriminatie, maar dat de Openheid *zelf* inherent discriminerende mechanismes toonde. Daar wil ik het graag over hebben, over de paradox van Openheid. De geslotenheid van de Openheid, die mijns inziens zelden zo helder naar voren gekomen is als door de universiteit-bestuurlijke reactie op de roep van een academische boycot van Israël.

In het hierop volgende zal ik eerst verder uitdiepen wat de ‘Openheid’ is en hoe die zich heeft voorgedaan in de reactie op de studentenprotesten van vorig jaar. Daarna zal ik nagaan of die Openheid erin slaagt open te zijn. En dan zal ik nagaan wat het betekent om als een uitsluitend mechanisme openheid te pretenderen.

Vrijwel alle Nederlandse universiteitsbesturen hebben op een soortgelijke manier gereageerd op de studentenprotesten van vorig jaar. Daarmee beriepen zij zich steevast op argumenten geconstrueerd rondom de kernbegrippen academische vrijheid, dialoog en openheid.

Volgens de universiteitsbesturen zou een boycot in strijd zijn met de academische vrijheid. Volgens dit paradigma moet de academie een maximale vrije speelruimte bieden, die boven politieke verstrengeling uitstijgt. “De academische vrijheid is heilig”, zei ex-minister Robbert Dijkgraaf instemmend als reactie op de gezamenlijke brief van de rectoren in dagblad Trouw, waarin zij een categorische boycot afwezen.

Ook in de rondetafelgesprekken en de dialogen – georganiseerd als reactie op de protesten - komt de overtuiging van inclusiviteit en openheid sterk naar voren. Op de UvA en Erasmus Universiteit werden op elke faculteit deze dialogen georganiseerd. En ook in Utrecht op de UU en onze eigen UvH zijn er heel wat georganiseerde dialogen gevoerd over dit onderwerp.

En dan het koepelbegrip de Openheid. De openheid was de heilige graal waar de CvB's zich maar al te graag op beriepen. Het is de overtuiging dat de academie een absoluut inclusieve ruimte moet zijn waarin *alle* geluiden gehoord kunnen worden. In de brieven van ons eigen CvB kwam zij vaak nadrukkelijk naar voren. En waar zij het mooist naar voren kwam, was in de tweede brief waarin het CvB stelde alle samenwerkingen open te houden om zo “*alle visies ruimte te geven*”. *Alle visies*, dus. Maar zoals ik al zei, wil ik aanmerken dat de Openheid, en haar idee van absolute inclusie niet haalbaar is, omdat ook de Openheid op zichzelf uitsluitende mechanismes bevat.

De Openheid is namelijk een positie die zichzelf als tolerante overtuiging voordoet, maar juist zodoende als neutraliteit opereert. Daarmee eerder een hoeder van de status quo is, dan een route naar een rechtvaardige en zorgzame samenleving.

Het is waar dat de rectoren in hun gezamenlijke brief in *Trouw* erkenden dat zij geen positie van neutraliteit willen innemen. Niet omdat neutraliteit onwenselijk is, maar omdat neutraliteit in het politieke debat altijd bevooroordeeld is, en daarom niet bestaat. Maar de daaropvolgende positie van ‘Openheid’ slaagt er vervolgens niet in, om voorbij die neutraliteit te streven. Zij is een verkapte neutraliteit en dit voltrekt zich als volgt:

In de Openheid schuilt het anonimiseren van de eigen positie. Het presenteert zichzelf enkel als ontvankelijk voor het Andere en ontkent de eigen positie. Ofwel, de Openheid beweert enkel en alleen open gespreksruimte te faciliteren en ontkent daarin zelf een positie te hebben. De *daadwerkelijke* positie van de Openheid is daarmee anoniem omdat het die niet toont, het presenteert zichzelf als louter open ruimte. Ik wil jullie herinneren aan de universiteitsbestuurders die vorig jaar maar bleven benadrukken dat ze zich niet konden committeren aan één argument, omdat ze *alle* argumenten ruimte moesten geven. Daarin kun je zien dat de Openheid, die de gespreksruimte zelf faciliteert, beweert geen invloed te hebben op de mensen die toegang vinden tot deze ruimte en geen invloed te hebben op de posities die worden ingenomen. Want blijkbaar kunnen alle argumenten gehoord worden. De ruimte is schijnbaar neutraal, de Openheid is neutraal. En door deze neutraliteit van de Openheid, weigert zij rekenschap af te leggen voor haar ingesloten partners, en acht zij zichzelf niet verantwoordelijk voor hen.

Door middel van deze verkapte neutraliteit zie ik dat er minstens twee uitsluitingsmechanismen optreden.

Ten eerste, door het anti-uitsluitingsethos van de Openheid weigert zij om onheilige allianties te verbreken. Zelfs als een ingesloten partner van de Openheid de

meest radicale methodes van uitsluiting beoefent, is dit geen reden voor de Openheid om deze relatie te beëindigen.

Het is de a-logische kant van de Openheid, waarin haar pleitbezorgers ineens verschijnen als indirecte verdedigers van de meest gruwelijke uitsluiting die er bestaat. Het waren niet de universiteiten in Gaza die de Openheid, ten goede van de inclusiviteit, verdedigden. Het waren de relaties met de Israëlische instituties, die de vernietiging van de academische infrastructuur in Gaza faciliteren, die de Openheid weigerde te verbreken. Waarop zij, door banden te onderhouden en zodoende haar partners legitimeert, op een indirecte wijze bijdraagt aan deze uitsluitingsprocessen. En dat is een eufemisme. De paradox van de Openheid bestaat hieruit, dat *als* je een absoluut inclusieve ruimte wil faciliteren je ook “uitsluiters” aan tafel neemt.

Het is vervolgens de tweede uitsluiting, die hiervan in het verlengde ligt. Naast dat de Openheid op een indirecte wijze bijdraagt aan uitsluiting, sluit zij vervolgens elk commitment uit dat een einde wil maken aan deze uitsluiting, of op zijn minst er geen relatie mee wil hebben. Het lijkt mij geen toeval dat de studenten van de commissie Pluralistiek alleen hun filmavonden over de onderdrukking van Palestijnen mochten organiseren als ze ook de andere kant van de situatie zouden laten zien. Ik betwijfel ten eerste of dit ook gevraagd zou worden bij thema's die ‘de poppen minder laten dansen’. Het lijkt me ook geen toeval dat een aantal maanden terug een Palestijnse gastdocent werd geweigerd op onze universiteit omdat zij zogenaamd niet in het curriculum zou passen in een vak over intersectionaliteit en dekolonisatie.¹ Het lijkt me allerm minst toevallig dat mijn studievriend Itaï van de UU tot aan de rechter moest doorzetten om openheid van publieke documenten te krijgen over de institutionele relaties van de UU met Israël. Het is hier dat de Openheid zichzelf verklapt als een door en door uitsluitend mechanisme. Op de eerste plaats ontkent zij de uitsluiting die zij zelf tot stand brengt. En vervolgens sluit zij het commitment uit

¹ ¹ <https://www.trouw.nl/opinie/kritisch-kunnen-zijn-op-israel-zou-juist-aan-de-universiteit-moeten-kunnen~b51536be/>

dat een einde wil maken aan deze uitsluiting. Dit alles terwijl zij voortdurend haar eigen Openheid onbeschaamd blijft verkondigen.

Omdat de Openheid keer op keer ietwat ijdel haar eigen inclusiviteit blijft uitspreken richting de ander en zichzelf, slaagt zij er niet in om haar eigen uitsluitingsmechanisme te erkennen. Zij ontslaat zichzelf van zelfreflectie op haar eigen tegenstrijdigheden in haar vermeende Openheidsovertuiging. Het is dit onvermogen tot reflectie die deze uitsluiting zo krachtig maakt. Juist haar zelf gekroonde Openheid sluit uit en verblindt zichzelf voor deze uitsluiting. Een vreemde paradox in de naam van de Openheid.

Slot

Openheid heeft daarom niets te maken met humanisering en zal dus allermist een plaats moeten hebben op onze universiteit. Wellicht enkel als voorwaarde voor een gesprek, maar dan op gelijke hoogte, als de voorwaarde dat je stil bent als iemand anders spreekt en dat je niet met volle mond praat.

De illusie van een volledig inclusieve ruimte is er juist een die uitsluit en in ergere gevallen dehumaniseert.

Het is de spanning tussen fundamentalisme en Openheid waarin een nieuwe positie, of een nieuwe uitweg moet worden gevonden. Wetende dat we ons niet kunnen vastklampen aan één positie die ‘niet ter discussie staat’, maar ook dat de houding van absolute Openheid en inclusiviteit onmogelijk is en ons tot een onvoorzien paradox leidt.

Bedankt voor het luisteren.

